

The Gleaner

Vol 1 (1963)

Περίανδρος Φιλίππου

Β. Π. Παναγιωτόπουλος

doi: [10.12681/er.9617](https://doi.org/10.12681/er.9617)

Copyright © 2016, Β. Π. Παναγιωτόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Παναγιωτόπουλος Β. Π. (2016). Περίανδρος Φιλίππου. *The Gleaner*, 1, 56–60. <https://doi.org/10.12681/er.9617>

ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Τέσσερα γράμματά του¹ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Βασιλείου καὶ ἓνα πρὸς τὸν Γρηγόριο Δικαῖο-Παπαφλέσα² μαζί με λίγες ἀκόμη σκόρπιες πληροφορίες, εἶναι τὸ ὅλικο πού συγκεντρώσαμε γιὰ τὸν Περιάνδρο Φιλίππου. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση του δὲν εἶχε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς συγχρόνους του· ἔτσι φαίνεται εὐλογία ἢ ἔλλειψη μαρτυριῶν γιὰ τὸ πρόσωπό του. Προεπαναστατικὰ ἦταν δάσκαλος στὸ σπίτι τοῦ Μ. Βασιλείου³ στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ καλοκαίρι ἄνωγος τοῦ 1821 δρέθηκε στὴν Πελοπόννησο, μετὰ τὴν πρόθεση νὰ λάβει μέρος στὸν Ἀγῶνα. Ὁ Περιάνδρος Φιλίππου οὔτε σὰν δάσκαλος ξεχώρισε οὔτε σὰν ἀγωνιστής. Εἶχε ἄνωγος φλογερὴ καρδιά καὶ ἀναμφισβήτητο πατριωτισμό. Θὰ μᾶς ἀπασχολήσει πάρα κάτω, γιὰ τὴν τὰ γράμματά του αὐτὰ πού σώθηκαν ἀναφέρονται σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ 1821 γιὰ τὰ ὅποια κάθε ἀμεση μαρτυρία εἶναι εὐπρόσδεκτη. Εἶναι γνωστὸ ἀκόμη ὅτι οἱ αὐθεντικὲς πηγὲς γιὰ τὸν χρόνον αὐτὸ εἶναι λιγοστὲς σὲ σύγκριση μετὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια τοῦ Ἀγῶνα.

Τὰ λίγα βιογραφικὰ του τὰ ὀφείλουμε στὸν Κύπριο ἀγωνιστὴ τοῦ

1. Τὰ γράμματα αὐτὰ βρίσκονται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (ΓΑΚ), Συλλογὴ Βλαχογιάννη, φάκ. 1. Τὰ ἐκδίδουμε παρακάτω μετὰ ἀρ. 1, 2, 3, 4. Τὸ γράμμα ἀρ. 1 δημοσιεύτηκε πρόσφατα στὸ ἄρθρον τοῦ Κ. Ἀθ. Διαμάντη, *Συνεργαταί τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐν Πελοποννήσῳ*, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά», 7 (1963), σσ. 191-196.

2. Δημοσιεύτηκε στὴν ἐφ. «Ἀθηνᾶ» (Ναυπλίου), ἀρ. φ. 70 (19 Νοεμβρίου 1832), σ. 278. Ἐρευνά μου στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἐμμ. Ἀντωνιάδη, ἐκδότῃ τῆς «Ἀθηνᾶς», πού βρίσκεται στὰ ΓΑΚ (πρβ. Γ. Κουρμούλη, τὸ *Ἀρχεῖον τοῦ Ἐμμ. Ἀντωνιάδη*, ἀ' Ἐπ. Ἐτ. Κρητικῶν Σπουδῶν», 1 (1938) σσ. 392-416) εἶχε ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν εὑρεση τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς.

3. Συγκεντρωμένη βιβλιογραφία γιὰ τὸν Μιχαὴλ Βασιλείου βρίσκεται στοῦ Νίκου Βέη, *Συμβολὴ εἰς τὰ σχολικὰ πράγματα τῆς ἑπαιτίας*, «Μικρασιατικὰ Χρονικά», 1 (1938), σ. 228-229, καὶ Εὐγενίας Χατζηδάκη, *Δύο ἐπισημοὶ ἀπὸ τῆς διαμάχης τῶν «Φιλοσόφων»*, «Ἐρανὸς εἰς Ἀδαμάντιον Κοραῆν», σ. 253-254. (Χρησιμοποιοῦ ἀνάπτυκο, μετὰ τὴν χρονολογικὴ ἔνδειξη: Ἀθήναι 1958). Γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Μ. Βασιλείου στὴν Κωνσταντινούπολη γράφει ἀρκετὰ ὁ Α. Οἰκονόμου, *Τρεῖς Ἄνθρωποι*, τ. Β': *Δημ. Βικελᾶς*, Ἀθήνα 1953, σ. 18.

Ἔ21 Χαράλαμπο Μάλη⁴. Ὁ Μάλης, δάσκαλος κι αὐτὸς στὴν Κωνσταντινούπολη, εἶχε κατηχηθεῖ ἀπὸ τὸν Παπαφλέσα στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1819. Ὁ Παπαφλέσας τὸν ἐκτιμοῦσε ιδιαίτερα, γι' αὐτὸ τὸν πῆρε μαζί του δταν ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη πρὸς τὴν Πελοπόννησο τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1820. Στὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, ὅσο κράτησε ἡ ιδιότητα τοῦ Παπαφλέσα σὰν «Ἀντιπροσώπου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς» στὴν Πελοπόννησο, ὁ Μάλης στέκει ἄμεσος βοηθὸς καὶ συνεργάτης του. Σὲ μιὰ θεαταίωση⁵ μάλιστα τῶν ὑπηρεσιῶν του ποὺ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν Δημ. Ὑψηλάντη, χαρακτηρίζεται «Γραμματεὺς τῶν ἀπορρήτων». Τὸ Ἄξιωμα αὐτὸ μπορεῖ νὰ μὴν ἀνταποκρίνεται σὲ «νομοθετημένη» θέση, ὑποδηλώνει ὅμως πραγματικὲς ὑπηρεσίες. Μὲ τὴν ιδιότητά του αὐτὴ ὁ Μάλης διεκπεραιώνει τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Παπαφλέσα κι ἔτσι ἐξηγεῖται πὼς βρέθηκε στὰ χέρια του γράμμα τοῦ Περιάνδρου Φιλίππου ποὺ ἀπευθύνεται σ' ἐκεῖνον. Τὸ 1832 ὁ Μάλης δημοσιεύει τὸ γράμμα αὐτὸ (βλ. παρακάτω ἀρ. 5) στὴν ἐφημερίδα τοῦ Ναυπλίου «Ἀθηνᾶ». Ἡ δημοσίευση συνοδεύεται ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Μάλη, ὅπου βρίσκονται τὰ λίγα βιογραφικὰ τοῦ Περιάνδρου Φιλίππου. Τὴν παραθέτουμε ὁλόκληρη, μὲ τίς σημειώσεις τοῦ Συντάκτη τῆς Ἐφημερίδας.

Πρὸς τὸν Ἐκδότην τῆς Ἀθηνᾶς Κύριον Ἐμμανουὴλ Ἀντωνιάδην.

Φίλε μου,

Περικλείω ἰδιόχειρον τοῦ μακαρίτου Περιάνδρου Φιλίππου, τὸ ὁποῖον διασώσας ἐφύλαξα μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ τυπωθῇ μίαν ἡμέραν εἰς μνήμην αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ὕλης παρατηρεῖς, Φίλε μου, τὴν τότε ἀνάγκην τοῦ ἀνδρός, ἥτις τοῦ ἐπροξένησε τὸν θάνατον!

Παρακαλῶ νὰ καταχωρήσῃς τὸ αὐτὸ ἰδιόχειρον εἰς τὴν ἐφημερίδα σου μαζί μὲ τὴν παροῦσαν μου. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἂς ἀποδώσωμεν εἰς τὸν μακαρίτην τὸ νὰ διασωθῇ τὸ ὄνομά του εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἔτρεξε καὶ ἤδρε τὸ τέλος.

4. Ἐγγραφα γιὰ τὴ δράση τοῦ Χ. Μάλη στὴν Ἐπανάσταση ἔχουν δημοσιευτεῖ στὶς μελέτες: Λοῖζου Φιλίππου, *Κύπριοι Ἀγωνισταί*, Λευκωσία 1953 σ. 58-80, Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, *Ὁ Κύπριος ἀγωνιστὴς Χαράλαμπος Μάλης*, «Ἑλληνικὴ Κύπρος», 5 (Λευκωσία 1953), σσ. 197, 206. Τοῦ ἴδιου, *Μυσικὴ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Λιβάνου* (1824-1826), ἐνθ' ἄν., σ. 178. Τοῦ ἴδιου, *Ἀδθιρίετος ἐπιδρομὴ Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Λιβάνου*, α' Ἀθηνᾶ», 56 (1954), σσ. 243-277.

5. Ἀρχεῖο Μουσείου Μπενάκη, φάκ. 15 ἀρ. ἐγγρ. 12 (1822 Ἰουνίου 12, Ἄργος).

Μετά δύο ἴσως καὶ τρεῖς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν μακαρίτην Γρηγόριον Δικαῖον, Ἀρχιμανδρίτην, μεταβάς ἀπὸ Καλαμάταν εἰς Τριπολιτσᾶν τὸν Ὀκτώ(βριον) 1821, ἀπέθανεν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν, ὡς ἐπληροφορήθη ἔπειτα.

Ἄν ἐνθυμοῦμαι τὴν πατρίδα του ἔμαθήτευσεν ὁμως εἰς τὰς Κυνδωνίας· ἐδίδαξε τοὺς υἱοὺς τοῦ Μιχαὴλ Βασιλείου εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ ὅποιοι ἤμποροῦν νὰ σημειώσουν τὴν πατρίδα, τὴν ἡλικίαν (α) καὶ ὅσα ἄλλα ἀκόμη ἤμπόρει νὰ εἶχε προτερήματα ὁ ἀνὴρ διδάσκαλός των, ὅστις καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τούρκοι ἔσφαζον τὸν τυχόντα, ἀφήσας πᾶν ὅ,τι εἶχεν, ἦλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ προθυμίαν τοῦ νὰ συντελέσῃ ὅ,τι ἡ παιδεία του καὶ ἡ νεότης ὑπέσχετο, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχεν ἡ πατρὶς ἀνάγκη.

Ὁ Περίανδρος ἦτο εὐγλωττος· ἀντισχεδιάζεν, ἔφλεγεν εἰς τὰς ὀμιλίαις· καὶ συντόμως ἦτον ἀνὴρ, ὡς παρατηρεῖται καὶ ἀπὸ τὸ ἰδιόχειρόν του, μὲ ἀληθῆ πατριωτισμόν, μὲ εἰλικρινείαν, καὶ μὲ ἰκανὴν παιδείαν, ὅστις καὶ ἤθελαν χρησιμεύσει πολλὰ τὴν πατρίδα ἂν δὲν παρεβλέπετο ἀπὸ τὸν φίλον του! (β)

Ἀιωνία σου ἡ μνήμη, ἀδελφὲ Περίανδρε· τὸ ἰδιόχειρόν σου μένει εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς «Ἀθηνᾶς». Λέξου τὸ αἶσθημα τῆς εἰλικρινείας μου, καὶ τὰ δάκρυα ὅπου ἔχουσα ἀκούσας τὸν θάνατόν σου! ἔχοις ἐλαφρὰν γαῖαν, καὶ φίλην τὴν φιλολογίαν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 16 Νοεμβρίου 1832

X. Μάλης

(α) Νομίζομεν ὅτι Πατρίς του ἦτον καμμία ἀπὸ τὰς εἰς τὴν Προποντίδα πόλεις τῆς Βιθυνίας καὶ ἡ ἡλικία του μόλις ἔφθανε τὸ 35 ἔτος.

(β) Ὁ Περίανδρος οὗτος ἐκανόνισε καὶ ἐτελειοποίησε τὸ σημερινὸν ἄσμα τό, Ζεῦ Θεὲ ἀνδρῶν τε Θεῶν... (Σημ. τοῦ Συντ.)

Πολλὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1890, ὁ γιὸς τοῦ Μιχαὴλ Βασιλείου, Δημήτριος, σεβαστὸς πρεσβύτης πιά, κάνει στὸν «Παρνασσὸ» μιὰ διάλεξη ποὺ τυπώθηκε κι ὄλας τὸν ἴδιο χρόνο°. Στὴ διάλεξη αὐτῇ, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἐνθυμήματα τῆς ἐποχῆς του, ὁ παλὶς μαθητὴς τοῦ Περίανδρου Φιλίππου εὗρσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ θυμηθεῖ τὸν δάσκαλό του. Θυμᾶται τὰ πατριωτικὰ τραγούδια ποὺ τοὺς ἔβαζε νὰ ἐκσηθίζουν, καὶ πάρα κάτω μιλάει γιὰ τὸν θάνατό του: Ἐμαθὸν ἐν Κερκύρᾳ ὅτι καὶ ὁ ἄλλοτε διδάσκαλός μου μὲ τὸν σκοῦφον, ὁ Ἐφραίμ, ἐλθὼν καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πατρίδα νὰ πολεμήσῃ ἀσθενήσας ἀπεβίωσεν ἐν

6. Δημ. Μ. Βασιλείου, Ἐνθυμήματα τῆς ἐποχῆς μου. Διατριβὴ ἀγνωσθεῖσα ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῶ τῇ 2 Μαρτίου 1890, Ἀθήνα 1890.

Τριπολιτσᾶ, ἀφοῦ μὲ τὸ κάρβουνον ἔγραψε ἔξω τοῦ δωματίου του «λιμοκτονῶν θνήσκω»⁷.

Οἱ ὑποσημειώσεις τοῦ Συντάκτη τῆς «Ἀθηναῖς» Ἐμμανουὴλ Ἀντωνιάδῃ στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Μάλη μᾶς δίνουν δυὸ ἀκόμη χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὸν Περίανδρο Φιλίππου: Ἡ μία δτι γεννήθηκε σὲ κάποια πόλη τῆς Προποντίδας καὶ ἦταν 35 χρονῶν τὸ 1821 καὶ ἡ δευτέρα δτι «ἐκανόνισε καὶ ἐτελειοποίησε τὸ σημερινὸν ἔθνικὸν ἄσμα τὸ, Ζεῦ Θεὲ ἀνδρῶν τε Θεῶν...» Ἀπὸ τῆ φράση τοῦ Ἀντωνιάδῃ δὲν φαίνεται καθαρὰ ποῖα εἶναι ἡ σχέση τοῦ Περίανδρου Φιλίππου μὲ τὸ κακόζηλο αὐτὸ τραγοῦδι. Στῆ Συλλογὴ τοῦ Σιγάλα⁸ δημοσιεύεται μὲ τὴ μουσικὴ του ἀλλὰ ἀνώνυμα. Ὁ Δ. Βυζάντιος λίγο ἀργότερα (1838) δάξει στὸ στόμα τοῦ Λογιώτατου τῆς «Βαβυλωνίας» μιὰ πολὺ εὐστοχῆ παρωδία τοῦ ἴδιου τραγοῦδιου⁹.

Με τὴ μαρτυρίαν τοῦ Δημ. Μ. Βασιλείου ποὺ ὀνομάζει τὸν δάσκαλό του Ἐφραῖμ μαθαίνουμε τὸ βαφτιστικὸ του ὄνομα. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ υποθέσουμε δτι τὸ Περίανδρος εἶναι ψευδώνυμο παρμένο σύμφωνα μὲ τὴν τάση τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς νὰ ἐξαρχαίτουν τὰ ὀνόματά τους. Τὸ Φιλίππου μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ πραγματικὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Ἀπὸ πότε χρησιμοποιοεῖ τὸ ὄνομα Περίανδρος δὲν μπόρεσα νὰ τὸ βρῶ. Πάντως τὸ 1820 ὡς Περίανδρος Φιλίππου παίρνει μέρος στὸν ἔρανο ποὺ ἐγίνε στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Λόγιου Ἐρμῆ¹⁰. Ἡ ὄχι εὐκαταφρόνητῃ εἰσφορὰ του, ἀν δὲν σημαίνει εἰσφορὰ γιὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία μὲ πρόσχημα τὸν Λόγιο Ἐρμῆ, δείχνει καλὰ τὴ «φιλομουσία» καὶ τὴν «φιλογένειά» του. Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλῃ περίπτωσῃ, ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ὀνόματός του στὸν πίνακα αὐτὸν εἶναι χαρακτηριστικὴ.

Ὁ Περίανδρος Φιλίππου δὲν ἀναγράφεται στοὺς γνωστοὺς καταλόγους Φιλικῶν¹¹. Τὸ γεγονός ἔμωσ δτι ἦταν δάσκαλος στὸ σπίτι τοῦ φιλικοῦ Μιχαὴλ Βασιλείου¹² καὶ φίλος τοῦ Γρ. Δικαίου (Παπαφλέσα)

7. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 11. «μὲ τὸν σκοῦφον»: Εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς σκοῦφος ποὺ φοροῦσαν οἱ ἄλλοι τῆς ἐποχῆς ὅπως βλέπουμε στὶς παλιὲς εἰκόνες τους. «Φέρτε μου, μωρέ, ἐκεῖνον μὲ τὴ σκούφια» φωνάζει ὁ Ἀστυνόμος στὴν Βαβυλωνία τοῦ Δ. Βυζάντιου (σ. 106, βλ. παρακάτω σημ. 9) καὶ ἔννοεῖ τὸν Λογιώτατο τῆς κωμωδίας.

8. Ἀντωνίου Σιγάλα, *Συλλογὴ ἔθνικῶν ἄσματων*, Ἀθήνα 1880 σ. 1-2.

9. Δ. Κ. Βυζαντίου, *Ἡ Βαβυλωνία* Ἐκδοσὴ Κ. Η. Μπέρη, Ἀθήνα 1948 σ. 97.

10. «Λόγιος Ἐρμῆς» (1820) σ. 337 σημ.

11. Ι. Φιλιήμονος, *Δοκίμιον* Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, τ. 1 (1859) σσ. 387-416 καὶ Βαλερίου Μέξα, *Οἱ Φιλικοί*, Ἀθήνα 1937.

12. Οὔτε ὁ Μιχαὴλ Βασιλείου ἀναγράφεται στοὺς παραπάνω καταλόγους

και του Χαραλ. Μάλη με κάνει να πιστεύω ότι ήταν φιλικός. Ίσως να μην είχε μυηθεί σύμφωνα με όλους τους τύπους, γι' αυτό το όνομά του δεν πέρασε στους γνωστούς καταλόγους φιλικών που πραγματικά περιέχουν στο σύνολό τους, όσους μύηθηκαν κανονικά.

Τά περιστατικά της ζωής του, μέσα στο έτος 1821, θα τα γνωρίσουμε αναλυτικά από τις επιστολές που ακολουθούν και από όσα σχόλια γίνονται σ' αυτές. Έδω νομίζω πως έχει τη θέση του ένα σύντομο διάγραμμα του ταξιδιού του :

Ἡ ἡμερομηνία της ἀναχώρησής του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη δὲν βγαίνει ἀπὸ τὶς ἐπιστολές. Εἶναι γνωστὸ ὅμως ὅτι ἀμέσως μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸ τοῦ Γρηγορίου Ε' πολλοὶ Ἕλληνες ἐφυγαν καὶ ἀνάμεσα τοὺς ἢ οἰκογένεια τοῦ Μ. Βασιλείου, ἢ ὁποία κατευθύνθηκε στὴν Ὀδησσό. Ἀντίθετα ὁ ἴδιος ὁ Μ. Βασιλείου κατευθύνθηκε πρὸς τὸ Αἰγαῖο καὶ κατέληξε στὴν Τεργέστη. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ Περίανδρος ἀκολούθησε τὸν Βασιλείου ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ταξιδιοῦ του. Εἶναι βέβαιο ὅμως ὅτι δὲν ἔχασε τὴν ἐπαφὴ μαζί του ὅπως θὰ δοῦμε καὶ παρακάτω. Χωρὶς νὰ ξέρομε τίποτα γιὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη τὸν βρίσκουμε στὴν Αἴγινα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1821 καὶ στὶς 8 Ἰουλίου στὴν Τήνο νὰ συναντιέται μετὰ τὸν Μ. Βασιλείου (βλ. σχόλιο 4). Ἀπὸ κεῖ γύρισε στὰ Τρίκορφα στὶς 25 Ἰουλίου περίπου (βλ. σχόλιο 3). Μετὰ ἀπὸ παραμονὴ 30 ἡμερῶν στὸ στρατόπεδο τῶν Τρικόρφων κατέβηκε στὴν Καλαμάτα, διορισμένος ἀπὸ τὸν Βάμβα βοηθὸς τοῦ Θ. Φαρμακίδου πού ἐβγαζε ἐκεῖ τὴν Ἑλληνικὴ Σάλπιγγα. Στὴν Καλαμάτα πρέπει νὰ ἔφθασε στὶς 20-25 Αὐγούστου ὅπου καὶ ἔμεινε ὡς τὸ τέλος Σεπτέμβρου (βλ. ἐπιστολὴ ἀρ. 5) ἢ τὶς ἀρχὲς Ὀκτώβρου. Ἡ ἄλωση ὅμως τῆς Τριπολιτσᾶς δημιούργησε στὸ Μοριά νέα κατάσταση. Ἡ Ἑλληνικὴ Σάλπιγγα σταμάτησε τὴν ἔκδοσή της, τὸ τυπογραφεῖο ἔκλεισε καὶ ὁ Περίανδρος Φιλίππου βρέθηκε στὴν Τριπολιτσά μέσα στὸν Ὀκτώβρου. Ἦταν ἐποχὴ πού φοβερὸς λοιμὸς¹³ εἶχε ἀπλωθεῖ ἐξ αἰτίας τῶν ἀταφῶν πτωμάτων καὶ θέριζε κυριολεκτικὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἐνα ἀπὸ τὰ θύματά του ἦταν καὶ ὁ Περίανδρος Φιλίππου.

Φιλικῶν. Μετὰ τὴν ιδιότητα ὅμως τοῦ Φιλικῶ ὑπογράφει σὲ ἔγγραφο τῶν Ἐφόρων τῆς Κωνσταντινούπολης πρὸς τὸν Ἀλέξ. Ὑψηλάντη (1821, Ἰαν. 2). βλ. Ι. Φιλήμονος, ἐνθ' ἄν., τ. 1 σ. 315. Ἄφθονες μαρτυρίες, πού δὲν ἔχουν ἐδῶ τὴ θέση τους, μᾶς βεβαιώνουν ὅτι ὁ Μ. Β. ἦταν Φιλικός. Παρ' ὅλο ὅμως πού σὰν κοινωνικὸς παράγοντας στὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν δραστήριος, σὰν Φιλικὸς δὲν διακρίθηκε Πρβλ. Α. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄν., σ. 21.

13. Βλ. πρόχειρα Ὁ τύφος τῆς Τριπόλεως κατὰ τὸ 1821 ἔτος, ὑπὸ Α. Κουτσόφρη: (Μετάφραση ἀποσπασμάτων καὶ σχόλια ἀπὸ τὸν Α. Ζ. [Μάμουκα] ἐφ. «Αἰών» ἀρ. φ. 141-2 (3 Μαρτίου 1840) καὶ 149-50 (30 Μαρτίου 1840).

(Συνεχίζεται)

Β. Π. Παναγιωτόπουλος